

Op weg naar 75 jaar Bevrijding

De evacuatie en Scherpenzeel onder vuur.

In aanloop naar de viering van 75 jaar Bevrijding vertellen we in vogelvlucht in enkele artikelen over de gebeurtenissen in Scherpenzeel tussen 1939 en 1945. In het tweede deel gaat het over de eerste oorlogsdagen in Scherpenzeel in mei 1940.

In de nacht van 9 op 10 mei 1940 begint de Duitse aanval op Nederland. De bevolking van plaatsen rond de Grebbelinie moet snel worden geëvacueerd. In de ochtend van 10 mei krijgt burgemeester Hoytema van Konijnenburg een telegram waarin staat dat de burgers zich moeten klaarmaken om per trein te vertrekken vanaf station Woudenberg-Scherpenzeel. Ruim 2000 Scherpenzeelers moeten met drie treinen naar Noord-Holland worden vervoerd. Veel Scherpenzeelers komen terecht in Winkel.

De vijand in zicht

Op zondag 12 mei 1940 om half elf 's morgens nadert een Duitse motorpatrouille via de Barneveldseweg Scherpenzeel. Ze worden beschoten met een kanon vanuit de stelling die ter hoogte van de aansluiting van de Dwarsdijk (Eikenlaan) en de Marktstraat is gebouwd. De patrouille wordt tot stilstand gebracht. De motorrijders zijn gedood of gewond. Het is te gevaarlijk om onmiddellijk poolshoogte te nemen. Zeker als aan het begin van de middag door de Duitse artillerie op de kerktoren wordt geschoten en er meer vijanden in het voorterrein worden vermoed. Om twee uur 's middags waagt men het erop en met een witte vlag benadert men de motorrijders. Eén Duitser, Hubert Dicks, is gesneuveld, de andere twee zijn gewond en worden naar de sectiecommandant gebracht. Daarna worden ze naar Amersfoort overgebracht.

Hoofdweerstandstrook Voorposten

's Middags om drie uur begint de Duitse artilleriebeschieting. Granaten vallen in het centrum van ons dorp en hebben de kerktoren als doelwit. Maar als er projectielen vlakbij één van de stellingen vallen, schreeuwt sergeant Hoste: 'D'r uit!' Als de laatste man de stelling heeft verlaten, valt er een granaat bovenop. De artilleriebeschietingen worden ondersteund door mortiervuur. Granaten ontploffen in de prikkeldraadversperring. Ze zijn afkomstig van onze eigen kanonnen. De soldaten van één stelling nemen het initiatief terug te trekken. Dit gaat tegen het uitdrukkelijke bevel in om tot de laatste man stand te houden. De overige stellingen volgen het foute voorbeeld. Later in de middag moeten de voorposten zich terugtrekken op de hoofdstelling. Bij aankomst wordt het terugtrekken als desertie beschouwd. De militairen zijn bij het overtrekken van de Broekersloot (Valleikanaal) uitgeput. De inundatie vanaf Lambalgen tot de Pothbrug is voldoende, maar vanaf Lambalgen richting de Groep niet. De soldaten staan na aankomst in de loopgraven tussen manschappen van de hoofdweerstandstrook (Grebbelinie). Ze vertellen beangstigende verhalen aan hun collega's. In het donker vuren ze op een onzichtbare vijand die dichtbij is. Even later volgen er artilleriebeschietingen vanaf de Rumelaarseweg richting de oprukkende vijand waardoor het moreel stijgt en de rust op de hoofdweerstandstrook weerkeert. 's Nachts wordt het bevel gegeven de stellingen weer te betrekken. Aanvankelijk weigeren de soldaten, maar onder druk van dreiging met wapens komen ze op andere gedachten. Men wil vechten in de linie, niet in de voorposten. De terugkerende soldaten van de voorposten kunnen de stellingen ten oosten van de Marktstraat niet meer bereiken; de Duitsers hebben het gebied inmiddels bezet. Ook de kerktoren is in Duitse handen.

De Duitse aanval

Op 13 mei volgt de Duitse aanval op de voorposten. Generaal Zickwolff wil een bres in de Grebbelinie bij Scherpenzeel slaan. Het gedeelte van de Groep tot Lambalgen is slecht geïnundeerd. Om half één 's middags klinken de eerste schoten van de Duitse artillerie. Als het vuur de stellingen bereikt,

besluit men naar voren te gaan naar een onbemande stelling. Ze zien op driehonderd meter afstand Duitsers over de Barneveldseweg naderen. Ze vluchten richting de gasfabriek, maar daar worden ze onder vuur genomen. De soldaten moeten zich overgeven. De Duitsers ontmoeten rond drie uur 's middags tegenstand door artillerievuur vanaf Rumelaar als ze bij hotel De Holevoet komen. Er ontstaat verwarring en men besluit zich terug te trekken. Het artillerievuur gaat onophoudelijk door, Scherpenzeel staat in brand. Er sneuvelen hier 26 Duitse soldaten. De Duitsers leiden vanaf de kerktoren het vuur op de loopgraven en kazematten. Daarom wordt de toren door Hollandse artillerie in brand geschoten. Duitsers in de molen van Van Harten moeten vluchten als ook deze door mortiervuur in brand wordt geschoten. Dertien mei komt om 19.00 uur onverwacht het bericht dat men terug moet trekken in westelijke richting. En dat ondanks het feit dat de stellingen nog in tact zijn, het moreel uitstekend is en men het gevoel heeft de vijand de baas te zijn. De Duitsers hebben weliswaar 's middags Scherpenzeel veroverd, maar lopen daarna vast voor de hoofdweerstandstrook. Van een doorbraak op de Grebbelinie en het gevaar van een omsingeling is men niet op de hoogte. Op 15 mei volgt de capitulatie van het Nederlandse leger.

Februari 2020